

može i treba biti aktualna i značajna u pluralističkome društvu.

No, ovdje moramo izreći i nekoliko kritičkih primjedbi s obzirom na samu knjigu i općenito na neke problematične aspekte Metzove nove političke teologije. Glede stila uočava se pretjerano ponavljanje istih tema, a razlog tomu jest činjenica što je knjiga nastala kao zbornik njegovih već objavljenih članaka. Oni su doduše prepravljani, ali možda je trebalo neke dijelove članaka ili same članke ispustiti da ne dolazi do nepotrebnoga ponavljanja. Što se tiče same teologije »memoria passionis«, teško je prihvatiti Metzovu tezu da se kršćanska vjera iscrpljuje jedino u spomenu patnje. Kršćanska vjera dakako obuhvaća i »memoria passionis«, ali ona je isto tako i »memoria gloriae«: spomen Kristove slave te time spomen pozitivne mogućnosti čovjeka, koji je u zajedništvu s trojedinim Bogom. Metzova je teologija zapravo odveć negativna i subverzivna teologija, koja ne uspijeva misliti pozitivnost, ljepotu i radost stvorenja, a kamoli bliskost i prisutnost Boga u čovjekovu životu. Dobiva se dojam kao da je Bog bez odnosa s čovjekom, a čovjeku kao da je zabranjeno stupiti u odnos s Bogom, osim dakako da mu postavlja pitanja. Stoga se nužno nameće pitanje koliko vjernik može živjeti s takvom teologijom, koliko je ona utješna za patnika, od kojega se zahtijeva da pati zbog Boga, da napusti svaku iluziju Božje prisutnosti u njegovoj patnji. Teško je također slijediti Metzovo shvaćanje molitve kao isključivo molitve protesta protiv patnje, jer molitva nije samo »vrisak«, izričaj negativnosti, nedostatnosti ovoga svijeta, nego i »klicaj«, izričaj božanske pozitivnosti, punine (»svijest o punini«), utješne prisutnosti Boga, koja omogućuje realno sučeljavanje s patnjom, ali i iskustvo istinskoga zajedništva Boga i čovjeka, iz kojega proizlazi stvarnost novoga zajedništva

među ljudima. Isto tako, upitan je Metzov prijedlog da »memoria passionis« bude jedini način ekumenskoga i interreligioznoga dijaloga, budući da dijalog zahtijeva pozitivnost, a ne samo »negativnu dijalektiku«. Sve u svemu, Metzov Bog je odsutni i daleki Bog, Bog nade i iščekivanja, a ne bliski Bog Isusa Krista u Duhu Svetomu. Time se samo potvrđuje osnovni nedostatak njegove cjelokupne teologije: odsustvo kristologije, pneumatologije i trinitarne teologije, koje su za njemačkoga teologa previše helenizirane (pozitivne!), tako da, osim kritike, njima ne posvećuje gotovo ni jednu stranicu. No, unatoč ovim kritičkim primjedbama, nova politička teologija »memoria passionis« Johanna Baptista Metza ostaje izazov i nadahnuće teologiji, Crkvi i društvu.

Ivica Raguž

Josip BALOBAN, *Crkvenost i obitelj pred izazovima*, Glas Koncila, Zagreb, 2004.

Na crti dugogodišnjeg teološko-pastoralnog promišljanja pastoralne situacije i prakse u Crkvi u Hrvatskoj autor dolazi s još jednim radom. On je renomirani pastoralni teolog i profesor, ranije dekan Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i voditelj znanstveno-istraživačkih projekata na hrvatskoj i europskoj razini. Već sam naslov ukazuje da pogađa krucijalno pitanje današnjeg djelovanja Crkve, što pokazuju i radovi koji su uključeni u ovo izdanje, koje broji osam poglavlja: *Pokoncilski pastoralno-teološki pomaci, Pogled na današnju crkvenu praksu, pastoralne strukture i modele, Određeni aspekti crkvenosti, Crkvenost župne zajednice, Bitne vrednote za uspješan brak u Hr-*

vatskoj, *Obitelj i suvremena kriza vrednota, Brine li se Crkva za suvremenu obitelj, Laikat od Drugog vatikanskog koncila do danas: pomaci i propusti.*

1. Autor vrlo dobro uočava temeljni problem aktualnog pastoralala koji je u procjepu između želje za provođenjem transformacije pretkoncilске Crkve u pokoncilsku i s druge strane pastoralne zasićenosti koja umanjuje učinkovitost dušobrižničke djelatnosti. Problem je, po mnogočemu sudeći, u tome što nisu zaživjele potrebne pokoncilске crkvene i pastoralne strukture, koje bi trebale biti temeljna podloga za pastoralno djelovanje primjereno promijenjenoj situaciji. Autor, na temelju analize te situacije, hrabro ali i opravdano, zaključuje da Crkva u Hrvatskoj nije uspjela optimalno dokučiti duh i usmjerenja Drugog vatikanskog koncila i prilagoditi se novoj društvenoj situaciji. Usredotočenje na tzv. manifestativni pastoral, pomanjkanje potrebnih crkveno-socioloških istraživanja i, nadalje, nespremnost za deklerikalizaciju pastoralala, uzrokovali su pomanjkanje pastoralno-teoloških pomaka osobito na nekim područjima crkvenoga djelovanja.

2. Usredotočujući se na aktualnu pastoralnu praksu, autor uočava klerikalnu koncipiranost pastoralala, što je očito posljedica višestoljetnog feudalno-klerikalnog mentaliteta u Crkvi, dakako i nepostojanja demokracije u društvu i Crkvi, a što ne pogoduje prihvaćanju odgovornosti sa strane vjernika laika. Model »Crkve naroda«, s dominantnom dimenzijom konfesionalne pripadnosti te traženjem i slavljenjem sakramenata povodom ključnih čovjekovih situacija, odnosno »obreda prijelaza«, nije pružio mogućnost za diferencirani pastoral i u sklopu toga za posaborske službe laika. Usredotočenost na velika slavlja i uglavnom na osnovnoškolsku populaciju zacijelo ne može pogodovati preobrazbi župe kao bazične crkvene strukture, a niti

usmjerenosti djelovanja Crkve »ad extra«.

3. Istražujući i analizirajući dohvatljive dimenzije crkvenosti autor naglašava neke neuralgične točke, kao što su poteškoće za 40% katolika praktikanata da prihvate Boga kao osobu, osobita potreba za vjerskim obredima prilikom čvorišnih čovjekovih životnih situacija, rašireno vjerovanje u reinkarnaciju. To ukazuje na prisutnost suvremene sinkretističke, individualizirane religioznosti i u samoj Crkvi, kod praktičnih vjernika. To je jaki izazov za promišljanje cjelokupnog pastoralala.

4. U središtu pažnje ovoga rada očito je crkvenost, kao višedimenzionalna i složena stvarnost unutar bazične strukture Crkve, konkretno župne zajednice. Ona se uglavnom očituje po tzv. »obrednoj pripadnosti« prilikom važnijih životnih događaja u životu, ali manje u socijalno-karitativnom angažmanu i sudjelovanju u programima župne zajednice, pri čemu se crkvenost se sve više zatvara u privatnost. Sve je to izazov za župnu zajednicu koja mora voditi računa o onima koji se s njom potpuno ili parcijalno identificiraju.

5. Izuzetna vrijednost ovoga rada, kao i onih prethodnih, jest upravo u tome što autor stavlja naglasak na odlučnije vrednovanje pastoralala braka i obitelji. Dakako, preduvjet za novi pristup jest i temeljitija analiza stanja, osobito uočavanja temeljnih vrednota za uspješan brak u Hrvatskoj, među kojima se ističu »međusobno poštovanje i uvažavanje«, »vjernost«, »razumijevanje i tolerancija«, »spremnost za razgovor o bračnim problemima« te naročito »djeca«. Uz činjenicu da su te vrednote često previsoki ideali koji se često ne uspiju ostvariti, uočava se da velikim dijelom uspješna realizacija tih vrednota uz ostalo ovisi i o pomanjkanju društvene naklonjenosti prema njima. Postavlja se pitanje i revitalizacije askeze kojoj se daje novo tumačenje, primjereno današnjem vremenu.

Pritom ovaj rad ukazuje na šansu za pastoralno djelovanje Crkve u odnosu na bračne drugove, koje se bazira na dubokoj transparentnoj ili latentnoj povezanosti između bitnih suvremenih i kršćanskih vrednota.

6. Kada je riječ o sustavu vrednota, u svezi s obitelji, autor vidovito ukazuje na određenu ambivalentnost koja je prisutna kod hrvatskih građana, napose kod kršćana kod kojih se događa određen raskorak između njihovog kršćanskog ideala i konkretne životne zbilje, a isto tako i prilagodba trendovima u svijetu, osobito na crti pomicanja prema individualnim pa i subjektivističkim kriterijima vrednovanja vrednota. Autor se pritom ne zadržava samo na analizi već, polazeći od empirijskih podataka, teoloških spoznaja, nudi i određena pastoralna teološka rješenja za trenutno i buduće crkveno djelovanje.

7. Kada je riječ o pastoralno-teološkim rješenjima za crkveno djelovanje u odnosu na brak i obitelj nužno je postaviti pitanje kako se i koliko Crkva brine za suvremenu obitelj, koja je u trajnoj transformaciji. Autor ukazuje na naglašenu deklarativnu opredijeljenost Crkve, počevši od Drugoga vatikanskog koncila pa dalje. Činjenica je da je Crkva razvila i određenu obiteljsku strategiju, izraženu u pozitivnom i edifikativnom pristupu obitelji, koji nastoji dotaknuti goruće obiteljske probleme. Ipak se postavlja pitanje nije li ta strategija više usredotočena na djecu i preadolescente a manje na mlade kao kandidate za brak i obitelj, a još manje na roditelje i starije? Očito to ne pogoduje pravom suočavanju s antiobiteljskim mentalitetom i fragmentarnim tematiziranjem obiteljske problematike u sredstvima javnog priopćavanja i u društvu općenito.

Sve ukazuje na činjenicu da nije dovoljno ponavljati već poznate klasične tvrdnje o obitelji kao temeljnoj stanici i povlaštenom mjestu odgoja u vjeri, već je po-

trebno hrabrije se udružiti u traženju novih putova i modela komuniciranja s promijenjenom obitelji. To je uvjet da se vidi što suvremeni čovjek očekuje od Crkve u cjelini, konkretno od župne zajednice, vjeroučitelja i nadasve pastoralnih djelatnika. Tome zacijelo ne pridonosi još uvijek prisutna »dvodijelnost u Crkvi«, odnosno takva podjela na kler i puk koja nužno pospešuje distancu i onemogućuje svrhovito zajedničko djelovanje, osobito u pravcu pozitivnog pristupa obitelji, koja nije više samo »objekt«, već u prvom redu »subjekt« svakog planiranja i djelovanja.

8. Na kraju, autor se posvećuje jednom od temeljnih pitanja, a može se reći i problema, Crkve, tj. laikatu. Premda je za odgovornije u Crkvi neugodno čuti, autor polazi od tvrdnje da je, nakon svih izjava u prilog laikata, Crkva još uvijek daleko od prihvaćanja istinske suodgovornosti svih članova Božjega naroda. Naime, uza sve pomake na teorijskoj i praktičnoj razini, što se pokazalo i na velikim zborovanjima laika, ipak je činjenica da se ne otupljuje distanca a time i nepovjerenje na razini kler-laici. To se, uz ostalo, vidi i u činjenici da nisu ustanovljene laičke službe, osobito na razini župe, dok je u isto vrijeme u Hrvatskoj na teološkim fakultetima upisano preko dvije trećine studenata laika. Osim vjeroučiteljske ne postoji zapravo nijedna definirana i stabilna služba za laike. Autor opravdano zaključuje da nove laičke službe, bilo unutar Crkve bilo u društvu u cjelini, postaju imperativom sadašnjosti i budućnosti. Dakako, za to je potrebna jaka prementalizacija koja će omogućiti i priznati odgovarajuću i pravedniju poziciju i zadaću laika u Crkvi i društvu.

U obliku zaključka može se reći da ovaj rad u cjelini predstavlja izuzetno značajan doprinos kako analizi tako i kvalitetnijim pomacima u crkvenoj i pastoralnoj praksi u Hrvatskoj. Sve jedinice u ovome

radu mogu se ocijeniti izvorno znanstvenim i stoga zaslužuju maksimalnu pažnju, kako teologa pastoralista, studenata crkvenih učilišta i drugih, tako i pastoralnih djelatnika a dakako i svih odgovornijih za planiranje i programiranje suvremenoga pastoralara.

Milan Šimunović

Alojzije HOBLAJ, *Teološko-katehetska ishodišta vjerskoga odgoja u ranom djetinjstvu, Glas Koncila, Zagreb, 2006.*

U nizu znanstvenih i stručnih rasprava u zemlji i inozemstvu te izdanja, tiskanih u više znanstvenih časopisa i knjiga, pojavljuje se i nova knjiga autora dr. sc. Alojzija Hoblaja, profesora i pročelnika na katedri religiozne pedagogije i katehetike Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu: *Teološko-katehetska ishodišta vjerskoga odgoja u ranom djetinjstvu*. Knjiga, u izdanju Glasa Koncila, ima 11 poglavlja te 12. poglavlje koje donosi *Kroniku uvođenja vjerskog odgoja predškolske djece u Hrvatskoj od početka demokratskih promjena* (1991.), sve na 227 stranica.

Nema sumnje da i ova knjiga izaziva iznimnu pozornost tim više jer je autor već dvadesetak godina ne samo priznati stručnjak za tematiku i problematiku vjerskoga odgoja djece predškolske dobi, bilo u obiteljskim uvjetima bilo u javnim predškolskim ustanovama, već je i najzaslužniji što se na svim razinama, društvenim i crkvenim, 'svijetu djeteta', posebice njegovu religioznom odgoju, počela pridavati pažnja koju zaslužuje. Ova knjiga želi, kako stoji u uvodu, »tekstualno objektivizirati dugogodišnje slutnje, predodžbe, uvjerenja i želje koje već desetljeće i pol inspirira-

ju i usmjeravaju to zajedničko djelo«, to jest kvalitetno ostvarivanje vjerskoga odgoja najmanjih. Već sami naslovi poglavlja dosta govore o važnosti djela koje je pred nama: *Odgojiteljev pogled usmjeren prema djetetu, Vjerski odgoj pridonosi cjelovitom razvoju djetetove osobnosti, Postojati zajedno s djecom i učiti biti za druge, Rano djetinjstvo u krugovima svijeta koji se šire, Od kaosa do kozmosa, Zajedno otkrivajmo i upoznajmo svijet, Suodgovornost vjernika kršćana u očuvanju stvorenoga svijeta, Zemlja – zajednička zadaća, O životu učiti od stabla, Putove koji vode u život, Tri odgovora na tri odabrana pitanja*. To žele potvrditi i glavni naglasci koji se ovdje donose.

1. U prvome redu valja svratiti pozornost na sam naslov knjige. Riječ je o teološko-katehetskim ishodištima, koja se dobrim dijelom isključuju sa strane onih koje ne vode računa o religioznosti kao konstitutivnoj dimenziji ljudskoga bića. S druge strane, kršćanski odgajatelji često ne uspijevaju integrirati pedagoški i teološki pristup u pomaganju djeci u njihovu odrastanju, što pridonosi štetnoj podvojenosti. U tom smislu velik je doprinos autora što fokusira problem u odraslome koji nije kadar u sebi 'otkriti dijete i omogućiti mu živjeti' odnosno uočavati silna bogatstva i zalihosti koje dijete posjeduje. Odrastao, u prvome redu roditelj i odgajatelj, treba proći proces osvješćivanja odnosno što ispravnijega shvaćanja 'svijeta' djece, pri čemu se znanstvene spoznaje iz razvojne psihologije i pedagogije prožimaju biblijskim i religiozono-pedagoškim uporištima. Od presudnoga je značenja da se već u prvim godinama života ne dogodi fatalni 'rascjep' između 'svijeta vjere' i 'svijeta života'. Naprotiv, vjerski se odgoj i život događaju unutar svagdanjega života. U tom smislu, da bi odgajatelj mogao provoditi tzv. pedagogiju suputništva i sugovornništva, odno-